

Literatura w terapii

– warsztaty otwarte

NR 3364

Literatura w terapii

– warsztaty otwarte

Anna Bautsz-Sontag

Redaktor serii: Pedagogika

Ewa Wysocka

Recenzent

Urszula Chęcińska

Redaktor

Magdalena Biatek

Projektant okładki, stron tytułowych oraz działowych

Marcin Kasperek

Korektor

Jadwiga Gaździcka

Projektant układu typograficznego oraz łamanie

Paulina Dubiel

Copyright © 2015 by

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-8012-759-3

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-760-9

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Liczba arkuszy drukarskich: 11,0. Liczba arkuszy wydawniczych: 10,0. Cena 20 zł (+ VAT).

Publikację wydrukowano na papierze offset. kl. III, 90 g/m².

Do składu użyto kroju pisma Minion Pro oraz Straight EFN.

Druk i oprawę wykonano w drukarni EXPOL P. Rybiński, J. Dąbek Spółka Jawna (ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek).

Spis treści

Wstęp | 7

Rozdział 1. Słowo i tekst w terapii

1.1. Subiektywna ocena terapeutycznych tekstów literackich – bajki terapeutyczne i baśnie | 11

1.2. Pomysł na ekspresyjną pracę biblioterapeutyczną | 28

Rozdział 2. Terapeutyczne implikacje pracy z wykorzystaniem literatury

2.1. Terapia – relacja | 35

2.2. Terapia – rozumienie | 41

2.3. Terapia – zmiana | 50

Rozdział 3. Tekst literacki jako wyraz rozumienia

3.1. Relacja, rozumienie, zmiana w pracy biblioterapeutycznej | 61

3.2. Narracje towarzyszące | 69

Rozdział 4. Warsztaty otwarte – pomysły realizacji

Otwieranie pracy z grupą – warsztaty dla dzieci

4.1. Opowiadania dla dzieci | 79

4.2. Baśnie | 103

4.3. Bajki terapeutyczne i utwory wybrane przez dzieci | 121

4.4. Cykl „W Przedziwnej Krainie” oraz „Kropelki Życia” –

biblioterapia ekspresyjna o emocjach | 131

4.5. Biblioterapeutyczne warsztaty otwarte dla dorosłych | 153

Zakończenie | 167

Bibliografia | 169

Summary | 173

Résumé | 175

Wykorzystanie literatury w terapii poprzez pracę nazywaną biblioterapeutyczną stało się w ostatnim czasie często realizowaną formułą. Rozwinięła się również myśl naukowa nad biblioterapią. Ośrodki akademickie w Polsce zaangażowane są w tego typu badania naukowe.

Intuicja, że książki służą pomocą człowiekowi, że stanowią „mówione lekarstwo”, towarzyszyła rozumieniu literatury od wieków¹. Systematyczne badania nad faktycznym wpływem metafor literackich na funkcjonowanie intrapersonalne osoby rozpoczęto natomiast dopiero w ostatnim czasie. Pierwszymi tego typu eksploracjami były badania zrealizowane przez autorkę i opublikowane w książce *Literatura w terapii dzieci*.

Współcześnie wśród specjalistów zajmujących się biblioterapią wyłaniają się trzy stanowiska określające zarówno sposób wyboru tekstu terapeutycznego, jak i sposób jego interpretacji. Stanowiska te określić można symbolicznie jako „bajkoterapeutyczne”, „ekspresyjne” oraz „psychoanalityczne – bettelheimowskie”. Podział ten – dookreślony w pierwszym rozdziale, nie oznacza, że wskazane sposoby ujęcia nie przenikają się i nie uzupełniają wzajemnie. Zdecydowanie mogą być syntetycznie wykorzystywane – zwłaszcza w „ekspresyjnej” formule. Wskazanie różnic w każdym z podejść pomoże jednak w usystematyzowaniu kierunków obserwowanych we współcześnie rozwijanej biblioterapii.

Biblioterapia implikuje odniesienia związane z terapią. Mniej z tego typu określeniem pracy z tekstem kojarzą się działania związane z edukacją, treningiem czy wychowaniem, choć elementy tego rodzaju pracy również mieszczą się w formule biblioterapeutycznej. Najbardziej jednak

1 I. BORECKA: *Biblioterapia: teoria i praktyka: poradnik*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2001. E. TOMASIK: *Czytelnictwo i biblioterapia w pedagogice specjalnej*. Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 1994.

oczywiste – wprost wynikające z semantyki, rozumienie terapeutyczne, wydaje się wymagać doprecyzowania oraz wskazania zarówno zasobów, jak i niebezpieczeństw zawartych w możliwości terapeutycznego wykorzystania literatury. Stąd rozdział poświęcony spojrzeniu na terapię jako zmianę, relację i rozumienie. W nim postawione zostanie kluczowe pytanie dotyczące istoty biblioterapii i jej *sensu stricte* terapeutycznego oddziaływania.

Znaczące w pracy biblioterapeutycznej wydają się takie elementy jak wybór tekstu literackiego, zbudowanie relacji terapeutycznej, wskazywanie znaczenia metafor tworzone poprzez kierowanie do odbiorcy narracji towarzyszących. Wszystkie zostaną omówione w rozdziale trzecim.

Publikację zamyka prezentacja pomysłów realizacji ekspresyjnych biblioterapeutycznych warsztatów otwartych stworzonych i realizowanych przez autorkę oraz przez prof. Katarzynę Krasoń wśród studentów Uniwersytetu Śląskiego, a także wśród dzieci przedszkolnych. Zawarte w pracy przykłady pracy z wykorzystaniem literatury mają inspirować do tworzenia własnych realizacji. Warsztaty stanowią formułę otwartą, zatem ich projekt pozostaje jedynie wstępnym zamysłem, modyfikowanym w trakcie spotkań z konkretnymi osobami podczas działań biblioterapeutycznych.

Literature and Therapy: An Open Workshop

Summary

The publication constitutes a continuation of the previous book by the same author, *Literature and Children's Therapy*. The author reflects on the nature of the bibliotherapeutic work she engages in as a psychologist and psychotherapist. She points to the fundamental elements of the bibliotherapeutic process, i.e. development of a therapeutic relationship, construction of understanding in the therapeutic process, as well as development of the therapeutic change. The author emphasises that bibliotherapy, even though centred around the literary text, has its basis in the therapeutic relationship, and should be, therefore, characterised by regularity and reliability of the bibliotherapeutic sessions as well as the constancy regarding the person of the therapist—one who knows and understands the patient undergoing bibliotherapy. Having established the basic premises regarding the type of therapy which utilises literature as a therapeutic tool, the author presents two types of practices: biblio-educational as well as biblio-therapeutic *sensu stricto*, aiming to clarify the differences between the them.

The first chapter focuses on thorough discussion of the contemporary branches of bibliotherapy. The author attempts a subjective overview and assessment of various texts used in bibliotherapy, including therapeutic tales, children's stories, and fairytales. In the second chapter—crucial to understand the essence of the author's argument—the author presents three aspects of therapeutic work: understanding, relationship, and change. The author not only defines and discusses these aspects, but also emphasises their importance for the overall effectiveness of therapeutic work. In the third chapter, the author's focus shifts to the way in which the general therapeutic guidelines can be applied to bibliotherapy. Thus, she explains the ways in which understanding, relationship and change all constitute vital parts of the bibliotherapeutic process. The publication contains also a practical part—in chapter four, the author proposes the idea of bibliotherapeutic open workshops. The form of the open workshop is based upon the principles of intersemiotic translation. This process is explained and presented in the publication on the basis of a sample outline of such an open workshop, aimed both at children as well as adults.

The publication is best characterised by its twofold focus: first, on the theoretical framework of contemporary bibliotherapy; and second, on the practical

application of these principles of bibliotherapy, based upon the author's own experience in her therapeutic work with patients. The book is recommended to both those who practice bibliotherapy in their professional capacity, as well as all those who are simply interested in bibliotherapy.

Littérature dans la thérapie – ateliers ouverts

Résumé

La publication constitue la suite du livre précédent de l'auteure intitulé *Littérature dans la thérapie des enfants*. L'auteure soumet à la réflexion le travail bibliothérapeutique dont elle s'occupe comme psychologue et psychothérapeute. Elle montre les éléments principaux du processus bibliothérapeutique auxquels appartiennent la formation de la relation thérapeutique, la construction de la compréhension durant le processus thérapeutique et la formation du changement thérapeutique. L'auteure souligne que les activités bibliothérapeutiques – bien que concentrées autour d'un texte littéraire – reposent sur la relation thérapeutique, et par conséquent la régularité des rencontres thérapeutiques ainsi que la participation du même psychothérapeute durant tout le processus, c'est-à-dire la personne qui connaît et comprend le patient envers lequel elle dirige ses activités bibliothérapeutiques, devraient constituer la formule clé de ces activités. À la lumière du principe formulé de cette façon et concernant le travail thérapeutique qui base sur l'application des textes littéraires, l'auteure présente les activités biblioducatives et bibliothérapeutiques *stricto sensu* tout en montrant les différences qui existent entre elles.

Le premier chapitre de la publication contient la description des champs de la bibliothérapie actuellement pratiquée. L'auteure fait une revue subjective et l'évaluation des textes littéraires utilisés dans le travail bibliothérapeutique tels que fables thérapeutiques, récits pour les enfants et contes. Dans le deuxième chapitre – fondamental pour l'essence des réflexions bibliothérapeutiques de l'auteure –, on a présenté trois perspectives du travail thérapeutique : la compréhension, la relation et le changement. L'auteure ne se limite pas à décrire et présenter ces perspectives, mais en plus, elle montre leur importance pour la qualité du travail thérapeutique. Dans le troisième chapitre, l'auteure transpose dans le processus bibliothérapeutique les principes se référant à la thérapie en tant que telle ; elle présente alors comment la compréhension, la relation et le changement s'inscrivent dans le processus bibliothérapeutique. La publication remise aux lecteurs contient également une partie pratique, c'est-à-dire le quatrième chapitre où l'auteure présente quelques propositions des ateliers ouverts concernant la bibliothérapie. La formule des ateliers ouverts repose sur la traduction intersémiotique. Ce processus est décrit et présenté dans la publi-

cation sous forme des ateliers qui servent d'exemples et qui sont destinés aussi bien aux enfants qu'aux personnes adultes.

La publication comprend des réflexions théoriques sur la bibliothérapie actuellement pratiquée et une présentation des propositions pratiques des réalisations bibliothérapeutiques basées sur l'expérience de l'auteure dans son travail avec des patients durant le processus thérapeutique. Elle est dédiée aux personnes s'occupant professionnellement de la thérapie des enfants ainsi qu'à tous ceux qui s'intéressent à la bibliothérapie.